

Általában az írás egyik legnagyobb erénye — ítéletem szerint — a *hitelesség*, úgy mint ember-, történelem-, társadalom- és népismeret. De az írás nem csupán *hiteles*, hanem *valószerű* is — azaz általános, aktualizálható, mégsem olcsó parabola-történet. Főladattal útnak indított történelmi regény — még hozzá jó regény, akkor is, ha kifogásaimat kénytelen-kelletlen el kell mondanom. (Mindenesetre nagy mű lehetőségét érzem benne — kár, hogy már nem lehet rajta dolgozni.)

A hibák jelenlétét bizonyos túlbuzgóságban vélem fölfedezni. Nem súlyos probléma ez, de szembeszállt-bogár bosszúságú nüansz. A fűlszöveg „kiérlelt stílusművészt” propagál — ez igaz is annyiban, hogy ennek minden biztató nyoma megvan a könyvben. A stílus valóban tiszta, szűkszavú, lényegyet mutatni akaró, valamelyest filmszerű (ez utóbbit nem mindig éreztem egyetlen, legjobb megoldásnak). De sok helyütt lel az ember túlírtásgot, magyarázást vagy akaratlanul ferdült „eredetiséget”, ami az egyéni stílus kialakításakor az erőltettség kérdőjelezhető hasznát eredményezte csupán. Általában jelzők egymást kiegészítő halmozásakor vagy jelző határozóval megerősített kapcsolatakor, illetve szinonim fogalmak helyyel-közzel nem megfelelő alkalmazásakor érezni ezt a túlírtásgot. S talán nem ártott volna, ha még fegyelmezettebb, „szűkebb” lett volna a terjedelem.

Összefoglalón: jó könyv, jó regény — szépséghibákkal. A második mű — bízom benne — kétséget kizáróan bizonyítani fog. (*Magvető Könyvkiadó 1970.*)

ÖRDÖGH SZILVESZTER

VERS

BIHARI SÁNDOR: MINDEN NAP ÉLNI

„Minden nap élni”, fölébredni s közben az emberi evidenciákat verstémává avatni: lehet költői modorosság, banalitás, lehet a realitások előtti alázat, és lehet az igényes ábrázolás feladata. Bihari Sándor diáriumművészetében tulajdonképpen ezek a hajlamok és törekvések mind kapnak egy-egy hangot vagy árnyalatot. A születés és halál közötti esetlegességeket körülveszi szemlélődéssel, a párhuzamokra-ellentétekre fogékony alkat reflexióival: „Micsoda szerencse, nem-szerencse — szeszélye lett törvénytörő —, hogy ideszülettem, ebbe — az időbe, mely veled lett drága és keserű?” (*Magyarországi futamok*). Majd ugyanaz a gondolat, az ismétléssel is jellemezve szerzőjét: „Véletlenül költő és véletlenül magyar, — de mégis törvénytörő így — tiéd, amit a közhely-mindenség s az agy kavár — a bölcsőtől a sírig.”

Nyugodt meditációval értelmezni akarja a kinti-benti történéseket és a jelenségekben kiolvasható tanulságot önmaga szándékaival egyeztetni: „A mértéktelen örömkora után — lejárt a mértéktelen szomorúságé. — Készül a délből a délután —, magányosan, kitarotn, míg az árnyék — fényesedni kezd s jégcsap-fehérségű lesz a *halánték*.”

Ha a fölmutatás aktusát elégtelennek érzi, tágabban fogalmaz. Ilyenkor hosszabb lesz a vers, mint valóságos tartalma: *A hegy, a szél, a ragyogás, Száz sor a megváltásról*. Élete térképén külön földrész a szerelem, amely „szikrázó csonttal” hajlik „torkig jégben álló” életéhez. Bihari Sándor azt a magunk szerelméből kinövő, ambivalens érzelmeket írja le sokfelől közelítve, amelyben győzni se, elbukni se lehet, csak viselni próbáltatásait, ünnepelni fogyhatatlan csodáit, himnuszt énekelni hozzá, aki által végbemegy az önkitaljesítés mindig-új szertartása: *Ítélet, Magdolna, A számlák*.

A költő spektrumának kitágítását a látványosabb kozmikus összefüggések álmetafizikai irányába kissé szándékoltnak, erőltetetten teljességre törekvőnek érezzük. Célba venni azt, „amiért aki él, már néhányszor belepusztult” — ez sem hálás költői

program. Pallérozottságára jellemző viszont, hogy pátosza ezekben a megcélzott, igénybejelentő témákban általában visszafogott; gondja van rá, hogy a magasrendű tartalom közvetítését ne zavarja az individuum nyomatékos jelenléte.

A fonák vagy békítő öniróniának is szentel egy kis huszadik századi műgondot: „Hig napfény cirógatja ezt a verset — s hegyi házam, a borosüveg — köré patinás leveleket hord — a lengő szél, béke van, béke van, — az őst se bánthatom, mert láthatóan — nagy gondja, hogy e vers minden sora — belebotoljék valamibe, mi által — joggal költőinek nevezhető” (*Alkalmi őszi vers*).

Szája valaha „romantikától volt sebes”, de aki kinevezte följobbvalójának a reményt, elveszítheti-e magát végleg? A tapasztalás ikertestvére a bánat, így az öröm tartósítása csak a *Boldog kéz*-zel kísérelhető, amilyen *Az ő keze*, anyjáé volt, mely a halálon is áttetszik és fölfogja a zuhanót; a költő hátra se fordul, de hallja anyja fejfájának felkiáltójelként kiabáló intelmét és aszerint cselekszik: „két kezem, mint a krumpliföldbe, az ürbe markol, — már egészen áttetsző és kerges a daltól” (*Litánia*).

Emeltebb tárgyain is többnyire az „észjártató, tényrendező” szándék uralkodik. Kötete ötvenhat verse mintha azt sugalmazná: nem kell meghökkenteni, elkápráztatni sem, csak érthetőbbé és ezáltal elfogadhatóvá tenni a lét jelenségeit, homály és titokzatosság nélkül megkeresni és közvetíteni a törvényszerűt. (*Magvető Könyvkiadó 1970.*)

NIKLAJ ÁDÁM: SZERETŐK

Alapállása hangsúlyozottan közéleti. Vonzzák a monumentális történések. Antik mintára, mai kontextusban, kórusra és szólóra írott *Rapszódia két hangra* c. drámai dialógusa a tizenkilences forradalmat és tanulságait foglalja össze. A téma kínálja lehetőség mindegyikét, az aktuális epikumot és kultúrhistoriát kupolaszerűen építi *Egy buddhista lány halálára* c. versébe. Kitünteti a leíró módszert. Nem a feszültségteremtést, hanem a világmagyarázat és az intellektus továbbadását itéli fontosnak: *Rembrandt, anno 1642, Férfiakhoz szól, Szerda*.

Látványtalan pillanatokat is bensőségesen megörökítő költő Niklai: az őrház, táviróoszlopok, vasúti talpfák fölé kiterülő csöndé (*Vers egy őrház mellől*). A közrendű fölgravitalozott némaságát hét hasonlattal, hét szituációval érzékelteti, ezek mind-egyikében sokadalom előtt jelenik meg a magánember, mint egy nyilvános aktus főszereplője vagy részese: *Szertartás*. Láthatatlan és hangos tragédiákra egyként nyitva tartott szem és szív, készenléti állapot az átélésre — ihlete egyik forrása. Közérzetét az önmaga iránti részvétellel is edzi. Mint Bihari Sándornak, neki is visszatérő gondja a vers funkciója, létjogának széles körű tudatosítása, formailag önmaga meggyőzését célzón, lényegileg az olvasó „rábeszélését”. A nehéz életűek, a közönyösek asztalára szánja versét, ajándéknak, hozzájárulásnak életükhöz, bár tudja: éppen ez a réteg kapcsolható legkevésbé a vers áramkörébe. Közhasznú eszközök egymás mellé illesztésével is szívesen szerkeszt. E módszer egyik eklatáns példája a tartalmánál nem több *Naplójegyzet*. Két roskatag öregasszony ügyetlenkedik a „lomha lapáttal”, a költő ablak mögötti védettségben meditál, míg azok terelik a havat:

Lusta vagyok? Sose voltam! Tán közönyös? No, az aztán éppen nem. Csak — igen! még mindig nincsen az egyik emberhez testvéri közelen a másik; olyan sok ősdi szokás köt még és életforma-különbség — lám, míg itt tűnődöm, a két öregasszony a munkát félbeszakítja. A déli harangszó bronz-hava hull most — ballag a két megfáradt, hónuk alatt a lapáttal. Látom-e őket még? S ez a vers mentségem-e nékem?